

BIOGRAFIJŲ ŽODYNAS „LIETUVOS KNYGOS VEIKĖJAI“

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: osvaldas.janonis@kf.vu.lt
domas.kaunas@kf.vu.lt

ALBAN J., * XIX a. I pusėje, † XIX–XX a. sandūroje; M. Lietuvos *spaustuvininkas, leidėjas, spaudos prekybininkas, periodikos redaktorius*.

Žydų kilmės. Ragainėje 1880 07 01 – 1883 11 kartu su lietuviu Kristupu Kybelka turėjo spaustuvę. Kompanionui pasitraukus, 1883–1884 dirbo vienas, įmonę pavadinęs Alban und Co. Leido ir spausdino vokiečių ir liet. k. M. Lietuvai kompanionai leido ir spausdino laikr. *Keleivis* (1883) ir *Lietuviškas politiškas Laikraštis* (1884), Didžiąjai Lietuvai spausdino *Auszrą* (1883, nr. 1–5), *Lietuvizšką „Auszros“ kalendorių ant metų 1884* ir keletą knygų. Šiais leidiniais nuolat prekiaavo. Dalį produkcijos sudarė akcidentinė spauda. Įmonėje rengti spaustuvininkų mokiniai, tarp jų ir lietuviai (Vydūno brolis Frydrichas Storosta). Δ redagavo laikr. vokiečių k. *Ragniter Zeitung*. Po bankroto įmonę pardavė Juliui Siebertui.

Domas Kaunas

ALBREGHS Karl, * XIX a. I pusėje, † XIX–XX a. sandūroje; M. Lietuvos *spaustuvininkas, leidėjas, spaudos prekybininkas*.

Tilžėje 1864(?)–1877 turėjo (iki 1869 07 06 kartu su A. A. Kaempfu) leidybos ir spaudos įmonę K. Albreghts & Co. Caro valdžiai įvedus liet. spaudos draudimą, ji pirmoji M. Lietuvoje specializavosi leisti knygas Didžiąjai Lietuvai. Taip pat atliko akcidentinės spaudos užsakymus vokiečių ir rusų k. Daugiausia užsakovų (Tilžės katalikų parapijos probsto Johanno Zabermano, knygrišio Juliaus Schoenke's, vyskupo Motiejaus Valančiaus) ir savo lėšomis išspausdino apie 110 (įskaitant pakartotines laidas) knygų ir smulkiųjų spaudinių. Tarp jų daugiausia buvo maldaknygės, giesmynai, šventųjų gyvenimų aprašymai, asketinė katalikų lit-ra, elementoriai ir kalendoriai. Leidinius tiekė ir knygnešiams. Įmonėje rengti spaustuvininkų mokiniai. Δ veikla baigėsi bankrotu.

Domas Kaunas

AMBRAZAITIS, Abrozaitis, Ambra-satis, Ambrassat Fricas, * apie 1865 Tilžės a., † 1915 03 19 Klaipėdoje; verslininkas, *spaudos leidėjas*.

Gyveno Klaipėdoje, vertėsi namų ir žemės nuoma. Nuo XX a. pr. aktyviai daly-

vavo M. Lietuvos liet. tautiniame sąjūdyje, nuo 1908 buvo evangelikų liuteronų kultūros, švietimo ir labdaros dr.-jos „Sandora“ v-bos narys, 1910 – Klaipėdos a. Lietuvių rinkimo į Prūsijos landtagą ir Vokietijos reichstagą dr.-jos pirm. pavaduotojas, 1913 – Kristijono Donelaičio paminklo statymo ant Rambyno k-to narys. Kartu su liet. verslininkais ir ūkininkais (1913 turėjo 40 narių ir 20 000 markių kapitalą) 1911 įkūrė ribotos atsakomybės spaudos b-vę „Lituania“, kuri iš pradžių Martyno Jankaus, nuo 1912 iš jo nupirktoje spaustuvėje leido sąjūdžio interesus ginantį ir polit. idėjas populiarinantį laikr. *Apžvalga* (1911–1914), kalendorių ir šviečiamąsias knygeles. Nuo 1914 04 01 laikraštis priklausė Δ. Dėl nenustatytų priežasčių buvo sušaudytas caro kariuomenės Klaipėdos priemiesčio laukuose.

Domas Kaunas

AŠMUTAITIS, Ašmutatis Martynas, * apie 1882, † 1917 11 20 Karaliaučiuje; *spaustuvininkas, leidinių platintojas.*

Gyveno Tilžėje, dirbo raidžių rinkėju Otto von Mauderode's spaudos įmonės liet. skyriuje. Aktyviai dalyvavo M. Lietuvos liet. tautiniame kultūriniame sąjūdyje. Buvo išrinktas 1912 įkurtos 13 M. Lietuvos liet. dr.-jų atstovybės „Santara“ vadovybėn, dalyvavo prieš Pirmąjį pasaulinį karą įsteigto Tilžės liet. klubo, Vydūno vadovaujamos Giedotojų dr.-jos, leidybos tikslų Tėvynės mylėtojų dr.-jos Prūsų liet. kuopos veikloje. Kartu su Marta Augusta Raišukyte ir Lidija Smalakyte organizavo Vydūno veikalų leidybos dr.-ją „Rūta“, tvarkė jos leidinių

ekspediciją, buvo Vydūno kūrybos mėnesinio žurn. *Jaunimas* ats. redaktorius (1911–1914). Rašė Mauderode's leidžiamam M. Lietuvos laikr. *Nauja lietuviška ceitunga*. Spaudos leidybos veikloje bendradarbiavo su Didžiosios Lietuvos knyginkais ir inteligentais. Kilus Pirmajam pasauliniam karui, mobilizuotas į kaizerinę kariuomenę, kovojo fronte, susirgęs dar dirbo karo spaustuvėje, nuo paūmėjusios ligos mirė Karaliaučiaus ligoninėje.

Domas Kaunas

AXT Hilmar Johannes, * 1839, † 1869 07 03 Klaipėdoje; *knygų leidėjas, knygyno ir komercinės bibliotekos savininkas.*

Knygininkystės verslą pradėjo 1864 06 įsigydamas Ernsto Hermanno Mangelsdorfo knygyno Karaliaučiuje filialą Klaipėdoje. Jis apėmė knygų, meno, natų, popieriaus ir kanceliarinių reikmenų prekybą, mokamas bibliotek. paslaugas. Asortimente buvo ir liet. bei lituanistinių leidinių, pvz., Christiano Gottliebo Mielcke's liet. k. gramatika (1800). Taip pat leido knygas. Iš jų reikšmingiausias leidinys liet. k. yra mokytojo Jono Urbono parengtos *Prusiškos kalendros ant meto 1866* (1865). Prie knygyno veikusi komercinė b-ka turėjo apie 6300 grožinės lit-ros knygų, daugiausia vokiečių k., išleido pagrindinį fondo k-gą ir jo papildymą. Po savininko mirties b-ką nupirko klaipėdietė W. Rieckeles, knygyną – Eduardas Schnée.

Domas Kaunas

BAJORAITĖ Lidija, * 1890 11 26 Balandžiuose, Ragainės a. (dab. Kaliningrado sr.), † 1990 07 16 Kaune, M. Lietuvos liet.

kultūros veikėja, *bibliotekininkė, periodinių leidinių ats. redaktorė.*

Kartu su seserimi Emilija tvarkė brolio Frydricho Bajoraičio įkurtą pirmąją M. Lietuvos liet. kilnojamąją b-ką – Liet. keliaujantį knygyną (1906–1920). Šeimai persikėlus į Klaipėdą, nuo 1920 tvarkė jaunimo dr-jų atstovybės „Santara“, nuo 1926 – kultūros ir švietimo dr-jos „Aukuras“ b-ką. Pakėlusį kvalifikaciją Klaipėdos savivaldybės vieš. b-koje, sudarė pirmąjį „Aukuro“ b-kos kortelių k-gą. Dirbo dienraščio *Prūsų lietuvių balsas* redakcijoje, pasirašinėjo laikr. *Memeler Landeszeitung* (1922–1923) ats. redaktore. Klaipėdos krašto gyvavimo laikotarpiu aktyviai dalyvavo liet. visuom. polit. gyvenime, buvo šaulė. Pokariu ištremta į Sibirą, grįžusi į Kauną ir beveik apakusi, tyrinėtojams pateikė tautosakas, atsiminimų apie savo brolius (poetą Frydrichą, pedagogus Endrių ir Vilių), M. Lietuvos liet. b-kas, org-jas, spaudą, jos veikėjus. Dalis šios medžiagos paskelbta, dalis panaudota tyrimams arba liko rankraščiais.

Domas Kaunas

BALČIKONIS Juozas, * 1885 03 24 Ėriškiuose (Panevėžio r.), † 1969 02 05 Vilniuje, palaidotas tėviškėje; kalbininkas, pedagogas, *vertėjas, redaktorius, leidėjas.*

Jono Jablonskio paskatintas, 1906–1911 studijavo Petrapilio u-to (dabar – Sankt Peterburgo valstybinis u-tas) Ist.-filologijos f-to Slavistikos skyriuje, kur susipažino su Kazimieru Būga, Eduardu Volteriu, įsitraukė į spaudos darbą, vertė į liet. k. populiarias knygeles, kūrė eilėraščius. 1912–1913 dirbo Vilniuje laikr. *Viltis* redakcijoje.

1913 dirbo mokytoju Vilniaus privatinėje prog-joje, 1914–1915 „Saulės“ dr-jos suaugusiųjų kursuose Kaune, 1915–1918 Voronežo liet. g-joje. Nuo 1918 Panevėžio g-jos mokytojas, 1919–1920 šios g-jos direktorius, 1919–1924 Panevėžio mokytojų sem-jos direktorius. 1924–1926 Lietuvos u-to Humanit. mokslų f-to, 1927–1931 Lietuvos u-to Teologijos-filosofijos f-to docentas. 1944–1960 dėstė Vilniaus u-te, 1944–1950 – Liet. k. katedros vedėjas, 1944–1952 – Liet. k. i-to direktorius. Profesorius (1944), MA narys (1946). 1930 paskirtas *Lietuvių kalbos žodyno* redaktoriumi, 1932–1952 vyr. redaktorius. Parengė Motiejaus Valančiaus *Raštus* (1931), J. Jablonskio *Raštus* (5 t., 1932–1936), fotografuotinį 1598 metų Merkelio Petkevičiaus katekizmo leidimą (1939). 1954 vienas iš *Dabartinės lietuvių kalbos žodyno* redaktorių. Kartu su Borisu Larinu ir Jonu Kruopu redagavo Danieliaus Kleino *Pirmąją lietuvių kalbos gramatiką* (1957). Išvertė brolių Grimmų, Hanso Christiano Anderseno, Wilhelmo Hauffo, Charles'o Perrault pasakų, arabų pasakas *Tūkstantis ir viena naktis*, Jules'o Verne'o, Jonathano Swifto kūrinį, taip pat Jano Otrębskio *Lietuvių kalbos gramatiką* (1956–1965, 3 t., liko neišleista). Slapyv.: Bijūnelis, Eseras, Mokinyš, Molio Motiejus, J. Pusbernis, Realistas, Sparnaitis, Svyrūnelis, Šikšnos Andriejus, Šimtaragis, Pranas Vaivadas, Vėjavaikis, Žarčių Pempė ir kt.

L.: VITKAUSKAS, Vytautas. *Juozas Balčikonis*. Kaunas, 1985; *Dėk žodį prie žodžio – turėsi žodyną:* atsiminimai apie kalbininką Juozą Balčikonį. Vilnius, 2006.

Živilė Zavadskytė-Zakarauskienė

BALČIKONIS Juozas, * 1872 Palivarke (Ukmergės r.), † 1940 10 17 ten pat; amatininkas, *knygnešys*.

Tarnaudamas dvare pramoko skaityti ir rašyti, domėjosi istorija ir Šv. Raštu. Apie 1892 mokėsi keramikos m-kloje Latvijoje. Apie 1894 grįžo į Lietuvą, gimtajame kaime pasistatė keramikos dirbtuvėlę, krosnyje įrengė saugią liet. spaudos slėptuvę. Platindavo *Tėvynės sargą*, Motiejaus Valančiaus knyges, Maironio *Pavasario balsus*, maldaknyges, kalendorius ir kt. draudžiamąją spaudą.

L.: ŠATAVIČIŪTĖ-NATALEVIČIENĖ, Lijana. *Juozas Balčikonis*. Vilnius, 2007.

Živilė Zavadskytė-Zakarauskienė

BALOŠERIS Abelis, * 1869 Švenčionių a., Svyrių vls., † iki 1945 Kaune; *knygų prekybininkas, komercinės b-kos savininkas*.

Nuo 1900 Rusijos knygų prekybininkų ir leidėjų dr-jos narys. 1900 atidarė knygyną. Palaikė tiesioginius ryšius su didžiausiomis Rusijos bei užsienio l-kloimis ir turėjo platų įvairiakalbės univers. lit-ros asortimentą. Aprūpindavo Kauno m-klas vadovėliais bei kita švietimo lit-ra. 1901–1941 prie knygyno atidarė komercinę b-ką. Jos populiarumas ir fondas sparčiai augo (1901 buvo apie 500, 1938 – 38 000 egz. spaudinių). Daugiausia komplektavo grož. lit-ros, mokslo ir vaikų knygas. B-koje dirbo keli bibliotekininkai. Pirmasis Kaune supirkinėjo asm. knygų rink., siūlė privačių ir visuom. b-kų įrengimo paslaugas.

L.: LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. *Kauno senoji knyga: raiška ir plėtotė 1843–1918 metais*. Vilnius, 2006.

Nijolė Lietuvninkaitė

BALTRIS Ansas, * 1884 12 29 Letūkuose (Klaipėdos r.), † 1954 01 29 Kretingoje; evangelikų liuteronų surinkimų sakytojas, kunigas, konsistorijos pirm., žurnalistas, *spaudos darbuotojas*.

Baigė Kretingalės pr. m-klą, 1903 mokėsi raidžių rinkėju Martyno Jankaus spaustuvėje Bitėnuose, tačiau dėl silpnos sveikatos mokslo nebaigė, lavinosi savarankiškai. Redagavo b-vės „Lituania“ Klaipėdoje leidžiamą laikr. *Apžvalga* (1911–1913) ir jos literatūrinį priedą *Bitelė* (1912–1913), iš vokiečių k. išvertė istorinę apysaką *Naėmė* (knyga išleista 1913). Dėl polit. nesutarimų su konservatyviuoju laikraščio leidėju sparnu pasitraukęs iš *Apžvalgos*, 1914 dirbo „Sandoros“ dr-jos knygyno pardavėju ir greičiausiai tvarkė jos b-ką. Nuo Pirmojo pasaulinio karo pr. mobilizuotas į kaizerinę kariuomenę, kovėsi fronte ir buvo sužeistas, mokėsi vertėjų m-kloje Berlyne, 1918 dirbo vertėju okupacinio režimo leistame laikr. *Dabartis* Vilniuje. Po demobilizacijos 1920–1922 redagavo M. Lietuvos liet. polit. sąjūdžio laikr. *Rytojus* Tilžėje, bendradarbiavo *Lietuvos kelevyje*, *Pagalboje*, *Prūsų lietuvių balse* ir kt. period. leidiniuose. Aktyviai dalyvavo liet. tautiniame ir kultūriniame judėjime, spaudoje ir žodžiu pasisakė už M. ir Didžiosios Lietuvos susivienijimą, už tai vokiečių valdžios baustas ir kalintas, nacistinei Vokietijai užėmus Klaipėdos kraštą 1939 ištremtas į Lietuvos Respubliką, apsigyveno Kretingoje, kunigavo. Iki gyvenimo pabaigos sukaupe didelę asm. b-ką M. Lietuvos ir prūsikos tema, archyvą. Išvykdamas į Vokietiją, Vilius Gaigalaitis jam paliko saugoti dalį „Sandoros“ dr-jos b-kos, kny-

gyno atsargų ir asm. archyvą. Sovietmečiu rengė ir platino savadarbes evangelikų liuteronų tikybines knygeles, rašė atsiminimus, kurių surasta tik dalis (neskelbti).

Domas Kaunas

BARTSCH Christian, * 1832, † 1890 01 10 Tilžėje; M. Lietuvos vokiečių pedagogas, tautosakininkas, istorikas, *bibliotekininkas*.

Baigęs sem-ją, 1855–1858 dirbo namų mokytoju Lindikų dvare Pilkalnio a., vėlesnis gyvenimo tarpsnis nežinomas. 1872–1890 buvo Tilžės mergaičių g-jos mokytojas ir rektorius. Liet. lit-ros dr-jos Tilžėje narys, 1881–1890 jos bibliotekininkas. Iš jaunystės užrašinėjo liet. liaudies dainas ir melodijas, parengė XIX a. didžiausią jų rink. *Dainu Balsai* (2 d., Heidelberg, 1886–1889). Jame įdėta muzikos instrumentų piešinių. Tyrė Tilžės miesto ist. archyvinius šaltinius, parašė kn. *Geschichte der Loge „Irene“ (Ložės „Irene“ istorija; 1874)* ir *Skizzen zu einer Geschichte Tilsits von der ältesten Zeit bis 1814 (Tilžės istorijos bruožai nuo senųjų laikų iki 1814 m.; 1888)*, Liet. lit-ros dr-jos tęst. leidinyje *Mitteilungen der litauischen literarischen Gesellschaft* ir mokslo žurnaluose paskelbė ist. straipsnių, tautosakos veikalų recenzijų, Antano Juškos užrašytų raudų vertimų į vokiečių k. Ist. tyrinėjimai panaudoti Kristupo Jurksaičio kompiliaciniėje kn. liet. k. *Tilžės miesto nusidavimai* (1900).

Domas Kaunas

BEHRENDT Johann, **Berentas** Jonas, * 1667 01 18 Įsrutyje (dabar Černiachovsk),

† 1737 04 14 ten pat; M. Lietuvos evangelikų liuteronų kunigas, archipresbiteris (vyskupas), *knygų rengėjas spaudai, vertėjas ir redaktorius*.

Karaliaučiaus u-te nuo 1685 studijavo evangelikų liuteronų teologiją, studijų baigimo metai ir veikla po jų nežinoma (greičiausiai mokytojavo), nuo 1692 iki mirties liet. parapijose. Gerai mokėjo liet. k. Prūsijos vyriausiojo vyskupo Johanno Jakobo Quandto nurodymu vienas arba kartu su kitais redagavo Johanno Heinricho Lysijaus ir Gabrieliaus Engelio parengtą Martino Lutherio katekizmą liet. ir vokiečių k. *Der kleine Catechismu. Mažas Katgismas* (1722) ir oficialųjį bažnytinį giesmyną *Iš naujo perveizdetos ir pagerintos giesmių knygos* (1732), kuriam vyskupo vardu parašė liet. pratarmę ir įdėjo savo sukurtų 17 giesmių. Giesmynas išleistas 6 kartus. Δ buvo pirmojo visos Biblijos liet. k. leidimo (1735) vyr. redaktorius ir liet. pratarmės aut. Šios Biblijos dalis *Naujas Testamentas* 1735–1749 kelis kartus išleistas savarankiška knyga. Taip pat į liet. k. išvertė Prūsijos bažnyčios apeigyną – agendą *Davadnas pamokinimas kaipo [...] kuningai [...] tur elgtis norėdami šventą klebonų urėdą viernai išpildit* (1730).

Domas Kaunas

BIELINIS Kipras, * 1883 09 26 Purviškiuose (Biržų r.), † 1965 12 07 Niujorke (JAV), 1996 perlaidotas Kaune; visuomenės veikėjas, *draudžiamosios liet. spaudos platinimo organizatorius ir platintojas*.

Knygnešio Jurgio Bielinio sūnus. 1891–1893 mokėsi pas knygnešį Adomą Laduką

Garšviuose, susipažino su liet. spauda ir knygnešiais. Vėliau mokėsi Jelgavoje, Rygoje. Apie 1901 kartu su m-klos draugais M. Demikiu ir Einoriu įkūrė slaptą Rygos liet. mokinių kuopelę, o savo iniciatyva – jaunesniųjų liet. mokinių kuopelę. 1897–1898 pradėjo platinti liet. spaudą tarp mokslievių ir darbininkų. Talkindavo tėvui Jurgiui Bieliniui – perduodavo jo atvežtas knygas Rygos knygrišiams, įrištas gražindavo tėvui. 1902 išitraukė į Lietuvos socialdemokratų partijos veiklą, ėmė organizuoti Rygos liet. socialdemokratų kuopelę ir bendradarbiauti M. Lietuvoje leidžiamame *Darbininkų balse*. Organizavo partijos laikraščių ir kt. spaudos gabenimą į Lietuvą bei jų platinimą. 1907 buvo ištremtas. 1944 emigravo į Vakarų. Parašė atsiminimų knygas *Dėl ateities* (2 d., 1927–1928), *1905 metai* (1931), *Dienoiant* (1958, 2-asis leid. 1992).

L.: BUTKUS, S. Tėvo pėdomis: Kipras Bielinis. Iš *Knygnešys*, 1864–1904. Vilnius, 1992, t. 1.

Živilė Zavadskytė-Zakarauskienė

BIELSKIS Vaclovas, * 1870 05 01 Seimeniškiuose (Raseinių r.), † 1939 09 16 Varšuvoje (Lenkija), palaidotas Šiauliuose; visuomenės ir politikos veikėjas, žurnalistas, *draudžiamosios liet. spaudos platintojas*.

1896 baigė Sankt Peterburgo technologijos i-tą. 1919 buvo Vinco Kapsuko vadovaujamos Lietuvos ir Baltarusijos sovietinės respublikos vyriausybės žemės ūkio liaudies komisaras. 1926 Povilo Višinskio liaudies u-to lektorius, suaugusiųjų m-klos direktorius. Publikavo straipsnius *Kultūroje*, *Sietyne*, *Technikoje*, *Ūkyje* ir kt. socialdemokratų

ir liaudininkų period. leidiniuose. 1905 suimtas už draudžiamosios liet. spaudos laikymą, vėliau amnestuotas. Nuo 1906 Aleksandrovo Zubovienės dvarų ūkio vedėjas. 1915–1918 Sankt Peterburge su Mikalajumi Januškevičiumi ir Vladimirovu Zubovu įsteigė laikr. *Naujoji Lietuva*. Lietuvos socialdemokratų partijos narys nuo 1920, 1923 ir 1925–1931 Šiaulių miesto savivaldybės tarybos narys, pirm. pavaduotojas, Lietuvos socialdemokratų partijos centro k-to narys (1925), Šiaulių apygardos ligonių kasos v-bos pirm. (1928), 1926 *Naujosios Gadyinės* bendradarbis, Kultūros švietimo dr-jos pirm. Nuo 1927 Šiauliuose vienas iš kultūros švietimo dr-jos organizatorių ir pirm., žurn. *Kultūra* leidimo vadovų, „Sietyno“ l-klos steigėjų.

Iveta Jakimavičiūtė

BRAZAITIS Juozas, * 1850 01 15 (03) Varnioniuose (Radviliškio r.), † 1926 04 19 Anykščiuose; gydytojas, literatas, tautosakos rinkėjas, *draudžiamosios liet. spaudos platintojas*.

1871–1876 mokėsi Peterburgo karo medicinos ak-joje, dirbo kariuomenės gydytoju. 1884 išėjo į atsargą, dirbo gydytoju Kupiškyje, Ukmergėje, Anykščiuose, Kavarske ir kt., 1916–1921 gydytojavo Rusijoje. 1921 grįžo į Lietuvą. Studijuodamas Karo medicinos ak-joje buvo Peterburgo liet. slapto studentų būrelio narys. Petro Vileišio leistame rankraštiname laikraštyje *Kalvis melagis* (1875–1876) paskelbė vertimų, buvo šio laikraščio rengėjas, redagavo Peterburge 1876–1877 Petro Vileišio legaliai išleistas populiarias liet. knygeles. Palai-

kė artimus ryšius su Stanislovu Didžiuliu, kun. Kleofu Kozmianu ir kt. kultūros veikėjais, iš kurių gaudavo liet. spaudos. Spaudos draudimo metais rinko liet. tautosaką, siuntė ją į Peterburgą Rusijos geografijos dr.-jai.

Živilė Zavadskytė-Zakarauskienė

BREVIDA Isakas, * XIX a. II pusėje, † 1923 Palestinoje; *knygų prekybininkas, spaustuvininkas, leidėjas*.

1898 Šiauliuose, Vilniaus gatvėje, atidarė knygyną. Išlikę du 1902 šio knygyno išleisti atvirukai iš serijos *Privet iz Šovli* (Sveikinimai iš Šiaulių). 1904 gavo leidimą steigti spaustuvę, ją įkūrė Laucevičiaus namuose, Didžiojoje kalėjimo gatvėje. Pirmieji žinomi šios spaustuvės leidiniai datuojami 1906. Manoma, kad turėjo gerus įrenginius, nes spausdino keliomis kalbomis. Pirmasis Šiauliuose pradėjo spausdinti liet. Žinomi 6 leidiniai liet. k., tarp jų šiauliečio poeto Jono Kriškiūno-Jovaro eilėraščių knygelės *Jausmų kibirkštėlės* ir *Poezija* (1908), Marijos Rodziewiczównos *Dievaitis* (1908, išvertė Kazys Puida). Spaustuvė veikė ir po I pasaulinio karo.

L.: *Šiaulių spaustuvės, 1875–2005*. [Sud. Roma Barisaitė]. Šiauliai, 2005; *Lietuviškos spaudos keliai Šiaurės Lietuvoje, 1864–1904–2004*. Šiauliai, 2004, p. 258.

Živilė Zavadskytė-Zakarauskienė

JURŠAITĖ Ona, * 1962 06 11 Vilniuje; *bibliografe*.

1987 baigė Vilniaus inžinerinį statybos i-tą (inžinieriaus-ekonomisto spec.). Staža-

vo Aarhuso ir Kopenhagos (Danija) b-kose (1996), mokėsi Bibliotekininkų tęstinio mokymo centre Vilniuje (2000, 2003). Iki 1991 dirbo Vilniaus inžinerinio statybos i-to Moksl. tyrimų skyriaus inžiniere. Nuo 1991 dirba Vilniaus Gedimino technikos u-to b-koje: iki 1993 vyresn. redaktore, 1993–1998 Bibliogr.-informacinio skyriaus vedėja, nuo 1998 vyr. bibliotekininke. Parengė daugiau negu 30 personalinių bibliogr. r-klių (*Architektūros profesorius habilituotas daktaras Konstantinas Jakovlevas-Mateckis*, 1999, 2004; *Edmundas Kazimieras Zavadskas*, 1998; *Pranas Baltrėnas*, 2000; *Algirdas Vaclovas Valiulis*, 2001; *Jurgis Vanagas, Gediminas Marčiukaitis, Bronislovas Spruogis*, 2003; *Algimantas Jonas Nakas, Akademikas Juozas Kulys*, 2005; *Juozas Atkočiūnas*, 2006 ir kt.), su kitais – bibliogr. r-klę *VTU mokslo darbuotojų publikacijų* (1994), šios aukšt. m-klos leidinių ir dėstytojų publikacijų r-klę kn. *Vilniaus technikos universitetas, 1956–1996* (1996). Dalyvavo TEMPUS projekte (1995–1998), Europos Sąjungos struktūrinių fondų projekte „Tarptautinė mokslinė duomenų bazė „Lituanistika“ (2007–2008). Dalyvauja moksl. konferencijose. 1996–1998 skaitė paskaitų kursą pirmųjų kursų studentams „Bibliotekininkystės ir bibliografijos pagrindai“. LBD narė (nuo 1994).

Osvaldas Janonis

KIRLYTĖ Stefa, * 1930 02 16 Vaičionyse (Rokiškio r.); *bibliotekininkė*.

1959 baigė VU (bibliotek. ir bibliogr. spec.). 1959–1961 Šiaulių vieš. b-kos metodininkė. 1961 LRB Metod. skyriaus bib-

lietekininkė metodininkė. 1862–1985 šios b-kos Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja. Paskelbė daugiau nei 70 straipsnių bibliotek. klausimais. Parengė kn.: *Vadovavimas skaitymui* (1962), *Asmeninė biblioteka* (1964; 1978), *Versmių versmė* (1981), *Tavo knygos* (1982). 1995–2001 Lietuvos bibliotekininkų dr-jos Senjorų darbo grupės narė.

Iveta Jakimavičiūtė

LŪŽYS Sigitas, * 1962 06 27 Perlojoje (Varėnos r.); pedagogas, *knygotyrininkas*.

1986 baigė Vilniaus u-tą (liet. k. ir litros spec.). 1993 stažavo Jogailos u-te (Krokova, Lenkija). 1986–1987 dirbo Kauno 48 vid. m-klos mokytoju, 1987–1993 Kauno 31 vid. m-klos mokytoju, direktoriaus pavaduotoju. 1989–1990 Kauno medicinos ak-jos dėstytojas. Nuo 1990 dirba VDU lektoriumi. 1996–1998 dėstė lot. k. Kauno tarpdiecezinėje kunigų sem-joje. Nuo 1992 eina Kauno a. vieš. b-kos vyresn. redaktoriaus antrailes pareigas. Parengė leid. *Knyga per amžius: senosios knygos ekspozicija* ir k-gą *XV–XVI amžių knygos Kauno bibliotekose* (su kitais, abu 2006), sudarė leid. *Cracovia Lithuanorum saeculis (Lietuvių Krokova XIV–XVI amžiais*, su Wacławu Urbanu, 1999). Mokslo darbuose *Darbai ir dienos, Knygotyra* paskelbė straipsnių apie knygos nuosavybės ženklus, knygos muziejus, Žemaičių seniūnijos knygų rinkinius ir kt. klausimais. Į liet. k. išvertė Leono Sapiegos, Petro Skargos (kn.: *Lietuvos filosofinė mintis*, 1996) ir kt. autorių kūrinių. Nuo 1997 dalyvauja tarpt. knygotyros ir kt. moksl. konferencijose.

Osvaldas Janonis

MIKUTAVIČIUS Ričardas, * 1935 02 26 Kaune, † 1998 07 01 ten pat; kunigas, poetas, *kolekcininkas, bibliofilas*.

1958 baigė Kauno kunigų sem-ją. Teologijos mokslų daktaras (1963). Kauno medicinos ir Lietuvos žemės ūkio u-tuose dėstė įvairias filosofijos disciplinas. Kunigavo Babtuose, Kelmėje, Seredžiuje, Tauragėje, Tytuvėnuose ir kt., nuo 1990 Kaune. Tytuvėnų bažnyčioje apie 1985 įkūrė literatūrinį stendą, kuriame buvo skelbiama Bernardo Brazdžionio ir kt. išeivijos poetų poezija, Antano Maceinos filosofija, paties Δ poezija. 1982 pradėjo skelbti eilėraščius žurn. *Aidai*. Žurn. *Logos*, *Santara* rašė esistinius, teologinius, filosofinius straipsnius. Parašė kn.: *Kryžiaus kelio mąstymas* (1986, 2004), *Kad Lietuva neišsivaikščiotų* (1989), meditacinės poezijos rink. *Poterių upė* (1990), *Prisikėlimas* (1999), *1997–1998 metų pamokslų fragmentai* (1999), *Šviesos spalvos* (1992), *Žaizdos metafizika* (1995), *Spindintis virš mūsų* (1998), *Mirties vilties veidai* (su Δ skaitomos poezijos ir Giedriaus Kuprevičiaus muzikos kasete, 1999), *Viršūnių paukštis* (2002), *Kataliko pasaulėžiūros atsinaujinimo keliu* (2005) ir kt. Kolekcionuoti pradėjo Tytuvėnuose. Sukaupe turtingą meno kūrinių kolekciją, dėl jos buvo apiplėštas ir nužudytas. Išleistas k-gas *Ričardo Mikutavičiaus kolekcija: Europos dailė* (1996). 1996 savo kolekciją padovanojo Kauno miestui. Nuo 1992 Lietuvos rašytojų s-gos narys, nuo 1994 v-bos narys. XXVII knygos mėgėjų dr-jos narys. Apdovanotas Izraelio vyriausybės premija (1991), Prano Dovydaičio premija (1992), Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino

trečiojo laipsnio ordinu (1993), išrinktas populiariausiu Kauno miesto žmogumi (1993 ir 1996). 2000 (po mirties) suteiktas Kauno miesto garbės piliečio vardas.

L.: *Ričardo Mikutavičiaus (1935–1998) bibliografinė rodyklė*. [Sudarytojas Vytautas Motiejūnas, bibliografijos duomenys – Daiva Kubiliūtė]. Kaunas, 2008.

Iveta Jakimavičiūtė

PTAŠEKAS Lozorius Faivušas, * 1826? Vilniuje, † po 1889 Kaune; *knygų prekybininkas*.

Kartu su tėvu prekiavo žydų ir lenkų knygomis Vilniuje, nuo 1840 jas vežiojo po Lietuvą. 1866 išimties tvarka vienintelis gavo gubernatoriaus leidimą išnešiojamajai prekybai knygomis rusų ir cerkvine slavų k. Kaune. Nuo 1873 turėjo knygų kioską ir Ukmergėje. Kai kurių šaltinių teigimu, knygynas greitai sudegė. 1881 atidarė knygų kioską Kaune ir prekiavo lit-ra rusų ir užsienio k. Išplėtęs kiosko asortimentą, 1889 įregistravo knygyną. Slaptai prekiavo liet. ir lenkiškomis maldaknygėmis. 1888 ketino atidaryti komercinę b-ką, tačiau negavo leidimo. Knygynė jam talkino sūnus Abraomas (1859–1931), jis pratęsė tėvo veiklą.

L.: LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. *Kauno senoji knyga*: raiška ir plėtotė 1843–1918 metais. Vilnius, 2006; ZAVECKIENĖ, Žiedūnė. Ptašekų knyginai. *Knygotyra*, 1994, t. 21.

Nijolė Lietuvninakitė

RATKUS Aleksandras, * 1866 Mėdgiuniuose (Joniškio r.), † 1910 03 01 Šiauliuo-

se; fotografas, dailininkas, *spaudos platintojas, knygrišys*.

Roko Šliūpo padedamas studijavo piešimo meną Sankt Peterburge, vėliau Rygos privačioje įmonėje mokėsi fotografijos meno. Dirbo kvalifikuotu retušuotoju Palangoje, Sankt Peterburge ir kt. Nuo 1886 iki spaudos draudimo panaikinimo platino liet. spaudą. 1899 nupiešė *Ūkininko* išleisto atsišaukimo *Broliai ir Sesers!* iliustr., kurioje vaizduojama suimtų už liet. spaudą ir žandarų varomų žmonių grupė miestelio fone. Su „Atgajos“ dr-jos nariais Augustinu Baranausku, Jonu Trumpuliu, Liudu Vaineikiu ir Valerija Vaineikyte platino liet. spaudą Joniškio apyl. 1895 buvo tardomas „Atgajos“ narių byloje, kurioje buvo nustatyta, kad bendradarbiavo *Ūkininke* ir parūpindavo J. Trumpuliui draudžiamų liet. leidinių. Per kratą pas J. Trumpulį buvo surasta Δ laiškų ir rankr., kuriuose rašoma apie „Atgajos“ org-jos struktūrą, jo asm. kūrinius. Nebaustas tik dėl ligos. 1904 Radviliškyje atidarė knygrišyklą. Gyvendamas Vilniuje dirbo laikr. *Vilniaus žinios* korektoriumi. Gavęs leidimą platino knygas Vilniuje, vėliau Vladimirovo Zubovo, Mečislavo Davainio-Silvestraičio ir V. Janavičiaus paremtas išvežiojo po visą Lietuvą. 1908 persikėlęs į Šiaulius kartu su Stasiu Mackevičiumi įrengė modernią knygrišyklą. Vėliau Miliaus vardu įsteigė knygyną, bet susirgęs veiklą nutraukė. Buvo slaptos liet. kultūros dr-jos „Atgaja“ narys (nuo 1889).

L.: NEKRAŠIUS, Jonas. Fotografas ir knygnešys Aleksandras Ratkus. *Šiaulių kraštas*, 2006, vas. 28.

Iveta Jakimavičiūtė

ŠEŠKEVIČIUS, Juozas, * 1884 Veiverių valsčiuje (Marijampolės a.); *spaudos platinotojas, knygų prekybininkas, leidėjas*.

1899 atvyko į Kauną ir mokėsi staliaus amato, platino draudžiamą liet. spaudą. 1901 dėl liet. veiklos turėjo pasitraukti į Vokietiją, vėliau į JAV, ten dalyvavo liet. visuom. gyvenime. 1911 grįžo į Kauną. Po 1924 persikėlė gyventi į Ukmergę. Nuo 1933 dirbo Ukmergės vid. amatų m-klos mokytoju. 1916–1925 vertėsi galanterijos ir kitų reikmenų prekyba, prekiaavo liet. vadovėliais, kalendoriais ir laikraščiais. 1916 buvusio Onos Vitkauskytės knygyno patalpose atidarė savo knygyną, veikusį iki 1925. 1915–1918 kartu su Antanu Kniūkšta, V. Boguckiu ir kt. spausdino bei platino draudžiamus atsišaukimus. 1920–1923 dideliais tiražais išleido Kauno vaizdų, Lietuvos miestų herbų bei meno tematikos atvirukų. Nuo 1919 dalyvavo Šaulių s-gos veikloje.

L.: KNIŪKŠTA, Antanas. Pirmieji lietuviški atvirukai. *Kultūros barai*, 1981, nr. 5; MIŠKINIS, Algimantas; ir MORKŪNAS, Kęstutis. *Kauno atvirukai, 1918–1940*: katalogas. Vilnius, 2001; LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. *Kauno senoji knyga*: raiška ir plėtotė 1843–1918 metais. Vilnius, 2006.

Nijolė Lietuvninakitė

ŠULSKIS Vytautas, * 1927 12 15 Gižiemiuose (Kėdainių r.); pedagogas, kraštotyrininkas, *asm. b-kos savininkas*.

1957 baigė Vilniaus pedagoginį i-tą, iki 1991 dirbo liet. k. mokytoju Žaiginio, Šimkaičių, Šačių ir Girkalnio aštuonmetėse ir vid. m-klose. Nuo 1946 kaupė asm. b-ką. Komplektavimo šaltiniai: iš tėvo Am-

braziejaus paveldėjo 2 skrynias periodikos, pokariu įvairius leidinius pirko Kauno turguje, vėliau antikvariatuose ir knygynuose, gavo dovanų iš bendradarbių, mokinių ir gyventojų, iš Žaiginio zakristijono palikimo įsigijo brevijorių rinkinį. Iš viso b-koje sukauptė apie 6400 knygų ir 100 period. leidinių liet., lenkų, rusų, vokiečių, prancūzų, lot. ir kt. k. Joje vyrauja liet. ir senųjų autorių lit-ra, ist. ir tautosakos veikalai, enciklopedijos. Turėjo senųjų liet. religinių ir 1918–1940 Lietuvos knygų rinkinius. Dirbdamas Šatėse, surado vertingą ūkio ist. šaltinį – Greičių dvaro savininko inžinieriaus Liubomiro Hrycevičiaus 1919–1949 darbininkų samdos užrašų knygą lenkų k. Dalį b-kos 2006–2008 padovanojo Raseinių vieš. b-kos Ariogalos filialui ir Ariogalos g-jai, rankraštinę samdos knygą – Vilniaus u-to b-kai, senąją periodiką po KGB tardymų 1952 sudegino pats. Parašė kraštotyrinę *Ariogalos mažąją enciklopediją* (2005), 6 prozos ir poezijos (dalį su žmona Ona Pocevičiūte) rinkinius (1995–2006). Yra jų leidėjas.

Domas Kaunas

VARANAČIENĖ, Tirkaitė Lolita, * 1957 03 21 Kaune; žurnalistė, *leidėja*.

1980 baigė VU Filologijos f-tą. 1980–1987 dirbo laikr. *Komjaunimo tiesa* korespondente, 1987–1989 savaitraščio *Literatūra ir menas* skyriaus redaktore, 1989–1991 savaitraščio *Šiaurės Atėnai* skyriaus ats. sekretore, 1991–1992 *Atgimimo* ats. sekretore, 1993–1994 *Kultūros barai* ats. sekretore. 1996 įkūrė l-klą „Tyto alba“. 2008 buvo „Vilniaus knygų mugė 2008“ kultūrinės pro-

gramos org. k-to narė. Metų moteris (1997). Apdovanota Karališkuoju Norvegijos ordinu „Už nuopelnus“ (1998).

Iveta Jakimavičiūtė

VIŠTELIS-VIŠTELIAUSKAS Andrius Jonas, * 1837 11 24 (Kauno r.), † 1916 08 02 Buenos Airėse, Argentinoje; rašytojas, vertėjas, *draudžiamosios spaudos bendradarbis*.

Dalyvavo 1863 sukilime. Vėliau turėjo pasitraukti į Vakarų. Nuo 1870 gyveno Poznanės sr. 1886 išvyko į Braziliją, vėliau į Argentina. *Auszros* reikalais lankėsi M. Lietuvoje, susirašinėjo su Jonu Basanavičiumi, Jurgiu Mikšu, Jonu Šliūpu, Georgu Sauerweinu ir kt. Išvertė Józefo Ignacijaus Kraszewskio poemą *Vitolio rauda* (1881–1882), Adomo Mickevičiaus *Konrado Valenrodo* fragmentus, kurie 1886 publikuoti laikraštyje *Niamuno sargas*. *Auszroje* paskelbė 5 eiliuotus kūrinius. Vienas iš reikšmingesnių eilėraščių „Lietuviškoji kalba“, kuriame aukštino gimtosios k. senumą, grožį, turtinumą. Publikavo pasakėčias „Tiesos zerklas“, „Šviesūnas ir pelėda“, sonetą „Šviesa“. Bendradarbiavo *Varpe*, *Lietuviškajame balse*, *Vienybėje lietuvininkų*. Rašė nedidelės apimties publicistinius, kalbotyrai ir mitologijai skirtus straipsnelius. Slapyv.: Sm Botagas, Sm Botags, E., E., Emieraitis, J. A., J. A. V. L., J. A. W., J.A.W. L., Lieituwis, Lietuvis, A. J. W ir kt.

Iveta Jakimavičiūtė

VITKAUSKIENĖ, Repeikaitė Irena, * 1950 01 02 Daujočiuose (Anykščių r.); *bibliotekininkė, bibliografė*.

1973 baigė Vilniaus u-tą (bibliotek. ir bibliogr. spec.). Kėlė kvalifikaciją LNB (2001), baigė kompiuterinio raštingumo kursą „Langas į ateitį“ (2006). Nuo 1973 dirba Kauno a. vieš. b-koje: iki 1974 Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vyresn. bibliotekininke, 1974–1976 Spaudinių tvarkymo skyriaus vyresn. bibliotekininke, 1976–1983 Komplektavimo skyriaus vyresn. bibliotekininke, 1983–1989 Metodikos skyriaus vyresn. metodininke, vyr. bibliotekininke, nuo 1989 dirba Retų spaudinių skyriuje: iš pradžių vyresn. redaktore, vėliau vyr. bibliotekininke. Nuo 1995 Senujų spaudinių fondo tyrinėjimo grupės vadovė. Su kitais sudarė k-gą *XV–XVI amžių knygos Kauno bibliotekose* (2006). LBD narė.

Osvaldas Janonis

ŽIČKUS, ŽIČKAUSKAS Tomas, * 1844 12 21 Simanėliškiuose (Vilkaviškio r.), † 1929 07 21 Marijampolėje; poetas, mokytojas, *draudžiamosios spaudos bendradarbis*.

Baigė Suvalkų g-ją. 1866–1915 dirbo mokytoju Krosnoje, nuo 1881 Marijampolėje, „Žiburio“ dr-jos m-klose. 1863 sukilimo dalyvis. Petro Kriaučiūno paragintas parašė kreipimąsi Varšuvos apygardos mokslo globėjui. Jame įrodinėjo, kad liet. k. netinka rusų k. raidynas, ir prašė leidimo toliau vartoti lot. raidyną. Dėl tokio kreipimosi neteko rusų valdžios pasitikėjimo, o visoms Užnemunės m-kloms buvo įsakyta vartoti tik rusišką raidyną. Platino *Auszrą*. Bendradarbiavo *Auszroje*, *Lietuviškame balse*, *Šviesoje*, *Unijoje*, *Vilniaus žiniose* ir kt.

1885 *Auszroje* paskelbė poemų, pasakėčių, humoristinių eilėraščių. Vertė iš lenkų k. kūrinį, kuriuose buvo aprašoma Lietuvos praeitis. Slapyv.: J., T. Juosūkis, T. Juozėnas, T. L. Juozynas, L., Linkis, J. T. Linkis, T. Linkis, T. J. Linkis, Linkis Tomas, T. Pilksmermėgis, Raudosis Stepas Zuikis T. L., T. Zujkis, -ž-, T. J. L. Žintautis ir kt.

Iveta Jakimavičiūtė

ŽUKAS Saulius, * 1952 10 03 Kaune; literatūrologas, literatūros kritikas, *leidėjas*.

1975 baigė VU (liet. k. ir lit-ros spec.). Filologijos mokslų daktaras (1979). Dirbo Liet. k. ir lit-ros i-te, nuo 1990 dėsto VU. Vadovavo Algirdo Juliaus Greimo semiotinių studijų centrui. 1991 įsteigė žurn. *Baltos lankos*, 1992 l-klą „Baltos lankos“ ir nuo

2002 „Baltų lankų“ knygyną Vilniuje, kuris turi filialus Kaune ir Klaipėdoje. 2001–2002 buvo Lietuvos leidėjų asociacijos prezidentu. Parašė kn. *Simonas Daukantas* (1988), liet. lit-ros ist. sąs. *Pirmoji lietuviška knyga ir jos kultūrinis kontekstas: Martyno Mažvydo Katekizmas* (1995; į anglų k. vertė Dalia Tekorienė, 1996; į vokiečių k. Antanas Gailius, 1997; į rusų k. Tatjana Jasinskaja, 1997), vyresn. klasių moksleiviams skirtą mokomąją priemonę *Kristijono Donelaičio kūryba* (2000) ir kt. Su Algirdu Juliumi Greimu parašė kn. *Lietuva Pabaltijy: istorijos ir kultūros bruožai / La Lithuanie : Un des Pays Baltes* (1993). Apdovanotas Kariuomenės kūrėjų savanorio medaliu (1997), Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu (2003).

Iveta Jakimavičiūtė

Parengė OSVALDAS JANONIS